

Understanding the Halachic process

Show# 270 | May 2nd 2020

Riddles of the week

תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד ב

אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל (ה') מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

פרשת אחרי מות פרק טז פסוק ל

כִּי־בָיִם הָיָה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

הקדמה לספר התניא

והנה אף בהלכות איסור והיתר (העוסקים בענינים בשמיים הנגלות לנו ולבנינו), מצאנו ראינו מחלוקת תנאים ואמוראים מן הקצה אל הקצה ממש. שאחד אומר ההיפך מהשני ממש ולמרות זאת אמרו חז"ל "אלו ואלו דברי אלקים חיים", לשון רבים שהיה לו לומר בלשון יחיד, אלקה חי, אלא על שם מקור החיים לנשמות ישראל הנחלקות הנשמות וממילא מובן שכך גם בשרשם למעלה לשלשה קוין – ימין שמאל ואמצע. שהם חסד וגבורה וכו'. ונשמות ששרשן ממדת חסד, הנהגתן גם כן להטות כלפי חסד להקל כו', כנודע מדברי הזוהר.

אבני בכא מצינא זכרון

עיה ע"א לא יאמר אדם לחבירו הלויני
כוד חטים ואני אתן
לך לגורן. אבל אומר לו הלויני עד שיבא
בני עד שאמצא מפתח. והלל אוסר, וכן
הי' הלל אומר לא חלית אשה ככר לחברתה
עד שתעשנה דמים שמא יוקירו חטים, וגמצא
בא לידי רבית. הנה זה פלא דבכ"מ צ"ה
מקילים. רק במקומות מועטים ומסוימים בעדות
שב"ה מחמרים, וכאן הלל מחמיר כ"כ. וגם
אין הלל קו. ע"י גזרעיה ומ"י בספר תמידים

הנה רכ"ח. וז"ל הלל למה לא הי' חפץ צ"ח
דברים שגזרו צ"ח והלה כולם פיג לתורה. אלא
המר הלל אם נגזר ולא יוכלו לעמוד בו הרוב
יהמרו מדהא ליתא אף שהר ד"ה היגס עיקר
פי"ט. וע"י שם צפי' אזורתי ז"ל. לאו דוקא הלל
אלא צ"ה שהי' עם צ"ח ורבו צ"ח לגזור י"ח
דברים. וגרסה הפקר כוונתו דהרי מלינו במשנה
זו דהלל גזר יותר מהמכמים. ולזה מדייק דהלל
לאו דוקא. אבל בחמה מלינו על הלל גופא
שהי' מהקן תקנות בישראל להקל עליהם כמו
היקון פרוזבול (גיטין פ"ד מ"ג). גם בערכין
(פ"ט מ"ד) התקן הלל הוקן שהי' חולש מעותיו
מזה מבוהר שאין לנו ידיעה בנספחות דרבי
ההנהיג הקדושים בכלל. ובמדה הלל הוקן בפרט
וגם חן הנזירות להמכות דומות זה לזה. וגם
מזה יש לראות חומר החיסור רבית העולה על
הכל. שגם הלל הוקן שדרכו בקודש מרוב ענינותו
להקל על ישראל בתקנות וענות טובות כנ"ל
כמו שהי' מלמד להגר במס' שבת (ל"א ע"א)
כל התורה על רגל אחד מה דסני לך להצדק
לא העבד. מרוב ההבנת ישראל. החמיר בזה כל
כך ואפשר ג"כ מהי' עצמה שיקר המלצה זו
בפסוק ומי אחיך עמך והי' מוהב ומפן בחיים
של ישראל ודו"ק:

ספר חסידים סימן רחצ

הלל למה לא היה חפץ ב"ח דברים שגזרו והלא כלם סייג לתורה אלא אמר הלל אם נגזור ולא יוכלו לעמוד בו הרוב יאמרו מדהא ליתא אף שאר ד"ת אינם עיקר.

ועיין עוד סי' ועלהו לא יבול (ח"ב, עמ' קכח-קכט) שלמרות מה שהגרש"א חלוק היה על הר"ר דוד בהר"ן (במה שחידש שאפשר לאחד להפריש תרומות ומעשרות עבור כל בני א"י מכח דין זכין לאדם שלא בפניו), ואף הדפיס קונטרס ארוך מיוחד בשם "לאפרושי מאיסורא" נגד דעתו, מכל מקום, כששאלוהו אחרים בשבת (שאז א"א להפריש) בזה, ענה (בכמה מקרים) שהיות שזה קצת שעת הדחק שאפשר להם לסמוך על דעת הגאון הני"ל.]

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the Questions 1 *click here*

Answers to the Questions 2 *click here*

Answers to the Questions 3 *click here*

Answers to the questions 4 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Rabbi Lebowitz

טור אורח חיים הקדמה

ואין רצוני להאריך בראיות אלא להביא דברים פסוקים ובמקום שיש דעות שונות אכתבם ואכתוב אחרי כן מסקנת אדוני אבי הרא"ש ז"ל.

דרכי משה הקצר הקדמה

הא' להביא כל הדברים בלא אורך ההצעות, אשר אלו הדברים הם על תלמידים כמוני ללאות, ורצונם ללמוד התורה על רגל אחת במעט שעות לכן בזה החזקתי ברכים כושלות, כידוע מדברי הרב המורה שכתב שאורך ההצעות, הוא מן הסיבות אשר הלמוד פוסלות. ואף כי לא נעלם ממני אמרם פ"ג דסוטה (כב א) התנאים מבלי עולם וגרועים מעם הארץ, שהרי על ידי קוצר משנתם בלי ביאור טעמים יכולים לטהר את השרץ, מ"מ בדרך הרמב"ם והטור ששנו לתלמידיהם בדרך קצרה דרכתי, ובקיצור כאהוב לדור הלכתי, ועוד כדי להשמר מן השגיאה דבר אחד הוספתי, כי סהדי במרומים כי בכל מקום את עצמי שמרתי, לומר דבר בשם אומרו לא חסרתי ולא העדפתי, ועל כן מי שלא יספיקו לו קיצור אמרי, הנה בכל מקום כתבתי מורה מקום על דברי, והדברים כתובים וערוכים בספרים הנמצאים לפניו, ואם לא יאמין יחקור ויראה בעיניו. והנה בדרך זו אחייב עניי הדעת שלא יאמרו שתקפה עליהן משנתם ואין שכלם מגעת להבין ולהורות מתוך אורך הדברים אשר להם ללאות, מאחר שבקצרה השולחן ערוך לפניהם עד מפה מוצעת, וממאכליו העשיר והדל לפי אכלן ילקוטו, ולמראה עיניהם ישפוטו, ומעתה המתעצל עושה בידיים רמות, והנפש החוטאת היא תמות, זאת היתה הסיבה האחת, את כל ונוכחת:

שו"ת הרא"ש כלל לא סימן ט

וכן טועים כל המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ז"ל ואינן בקיאים בגמרא לידע מהיכן הוציא דבריו טועין להתיר האסור ולאסור את המותר. כי לא עשה כשאר המחברים שהביאו ראיות לדבריהם והראו על המקומות היכן דבריהם בגמרא ומתוך זה יכול לעמוד על העיקר ועל האמת. אבל הוא כתב ספרו כמתנבא מפי הגבורה בלא טעם ובלא ראיה וכל הקורא בו סבור שמבין בו ואינו כן שאם אינו בקי בגמרא אין מבין דבר לאשורו ולאמתו ויכשל בדיון ובהוראה. לכך לא יסמוך אדם על קריאתו בספרו לדון ולהורות אם לא שימצא ראיה בגמרא. וכן שמעתי מפי אדם גדול בברצילונה שהיה בקי בתלתא סדרי ואמר תמהתי על בני אדם שלא למדו גמרא וקורין בספרי הרמב"ם ז"ל ומורים ודנים מתוך ספריו וסבורין שיכירו בהם. כי אמר אני מכיר בעצמי כי בג' סדרים שלמדתי אני מבין כשאני קורא בספריו אבל בספריו בהלכות קדשים וזרעים אינני מבין בהם כלום וידעתי שכך הוא להם בכל ספריו.

שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן יח

ואמר עלה ר' לוי מיום שחרב בהמ"ק אין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה בלבד וכ' הרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים כי תכלית הבריאה היא בשביל ישראל ובשביל התורה שנקראו ראשית ולכן אין לו להקב"ה אלא ד"א של הלכה שהיא תכלית הבריאה וסוף מעשה במחשבה תחילה עיין שם שהאריך. ונ"ל הא דנקיט ד"א של הלכה כי צריך לילך ממדריגה למדריגה ללמוד תחילה מקרא ואח"כ משנה ואח"כ גמרא ואח"כ הלכה, אבל אלו חדשים מקרוב באו שלא למדו מעיקרא רק מפי ספרים הקצרים לא ידעו ולא יבינו וחכמת מה להם רבים חללים מפילים ורבים נכשלים על ידם בעו"ה. ואלו ד"א ד' מדריגות עד שבא לעיקר והיא הלכה ולומד מקרא משנה גמרא הלכה שאמר ר' לוי דאין לו להקב"ה בעולמו חוץ מהם וא"ש.

שו"ת שבט הלוי חלק ב סימן נז

ופעם אמר לי גאון ישראל החזון איש זי"ע באחד משיחותיו אתי כי בנעוריו למד הרבה טור וב"י והיו חבריו מלעיגים עליו ואמרו שיהי' מלמד תינוקות וסיים ואמר ב"ה כי נעשתי מה שנעשתי.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ב עמוד ב

דתניא: ורבותינו התירוה להנשא, ואמרינן: מאן רבותינו? אמר רב יהודה אמר שמואל: בי דינא דשרו משחא.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ז עמוד א

ומי איכא הוראה לאיסור.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן א

בכיסוי מקצת הראש לענין לילך ברחוב ולענין ברכה.

הנה בדבר כיסה מקצת הראש כגון ביארמולקע /בכיפה/ קטנה אם מותר לילך כך ברחוב כמו שרואה שרבים מיראי ה' נוהגים לילך כן ברחוב, אבל ראה כתר"ה תשובה מהגאון ר' שלמה קלוגער בס' האלף לך שלמה דבכיסוי מקצת מתיר רק בפחות מד' אמות ובגילוי כל הראש אוסר אף בפחות מד' אמות ורוצה כתר"ה לידע דעתי הקלושה איך להתנהג למעשה.

והנה דברי הגאון רש"ק תמוהים לכאורה מאד, כי איך אפשר לפרש מה שנאמר בגמ' קדושין דף ל"א רב הונא ברי' דר' יהושע לא מסגי ד' אמות בגילוי הראש וכן הוא בשבת דף קי"ח, שהוא לא בגילוי הראש ממש אלא שהיה מכוסה אבל רק מקצת הראש, דאף אם הי' לו איזה קושיא שהיתה מתורצת בפירוש כזה אין שייך לתרץ בדבר

שהוא לא כמפורש שגילוי הראש פירושו מגולה ולא אם הוא בדוקא מכוסה אף משהו, ובפרט שאין שום הכרח לפרש פירוש כזה שעכ"פ הוא זר ודחוק.

וגם הא לבד הא דר"ה בד"ר יהושע כאן ובשבת לא נזכר בשום מקום שיש איסור ולא אף מדת חסידות אף בגילוי כל הראש ואדרבה בהרבה מקומות הוא כמפורש שאין בזה איסור כדהביא הגר"א /או"ח/ בסי' ח' ס"ק ו' ואם כן מנליה דאסור בגילוי כל הראש אף בפחות מד' אמות אם במקום זה דרב הונא בריה דרב יהושע מפרש שהוא ד' אמות דוקא. בשלמא הב"ח שאוסר אף בפחות מד' אמות מצד מדת חסידות והובא במג"א /או"ח/ סימן ב' סק"ו הוא משום שמפרש ד' אמות שבגמ' לאו דוקא מהטעם דכיון שהוא משום כבוד השכינה שלמעלה מראשו מה לי ד' אמות או פחות, ומש"כ המג"א ומדת חסידות אפילו בפחות מד' אמות ההכרח כדפי' במחצית השקל שגם המג"א אינו סובר שיש איסור בד' אמות מהא דמפורש במג"א /או"ח/ סי' צ"א סק"ג שאף ד' אמות הוא רק מדת חסידות ורק להוציא הזכרה וליכנס לביהכ"נ אסור עיין שם (ועיין ביד אפרים ודבריו דחוקים), אבל הגרש"ק שמפרש ד' אמות שבגמ' הוא דוקא אף פי' שאיירי בגילוי מקצת, מנא לי' לאסור בגילוי כולו אף בפחות הא לא הוזכר דין גילוי כל הראש כלל ואין לדון אף אם הוא חמור מגילוי מקצת, יותר ממה שמצינו בגילוי מקצת. דאם סובר מסברא דאינו כבוד השכינה אף בפחות מד' אמות כסברת הב"ח וסובר לפי פירושו שאף בגילוי מקצת נמי אינו כבוד השכינה ובהא איירי בגמ' הו"ל לאסור אף בגילוי מקצת גם בפחות מד' אמות, אלא סובר שלא שייך כבוד השכינה כשיושב ואף במהלך פחות מד' אמות אין לאסור אף בגילוי כל הראש בפחות מד' אמות.

וצריך לומר לתרץ דבריו שסובר דבגילוי מקצת נמי אינו כבוד השכינה וסובר דד' אמות דוקא ולכן מפרש בגמ' שהוא אף בגילוי מקצת ואין חלוק מדינא דגמ' בין גילוי כולו לרק מקצת שבתרווייהו ליכא איסור אלא מדת חסידות, ורק בד' אמות, אבל האידנא שאיכא איסור מצד חוק עכו"ם כסברת הט"ז /או"ח/ בסי' ח' סק"ג זה איכא אף ביושב וכדמשמע כן שם בט"ז וכן יש איסור אף בהולך פחות מד' אמות. ואיסור זה ליכא אף בכיסוי מקצת דכבר אינו כחוק העכו"ם, וכדאיתא שם בט"ז שליכא אף בכיסוי היד על הראש דודאי די בזה לסלק חוקות העכו"ם כיון שהוא מורה בזה שאסור לו לישב בגילוי הראש עיין שם, וכ"ש בכיסוי מקצת שאינו כחוק העכו"ם שאין לאסור וא"צ בזה לטעם הט"ז בכיסוי היד, ונמצא ממילא חלוק לדינא שבגילוי כל הראש אסור אף בפחות מד' אמות ואף בישיבה לבד, ובגילוי מקצת שליכא איסור זה אלא מדת חסידות שבגמ' שנאמר סתם גילוי הראש בזמנא שלא הי' זה חוק העכו"ם וסובר שהוא אף בגילוי מקצת הוא דוקא בד' אמות ונוגע לן דין הגמ' למעשה רק בגילוי מקצת.

ונצטרך לפרש בכוונת לשון הגרש"ק שהעתיק כתר"ה שמה דאמרי' דלא ילך ד"א בגילוי הראש דמשמע פחות מד' אמות מותר, היינו רק במקצת הראש בזה אסור רק ד' אמות תחת אויר הרקיע הא פחות מד' אמות מותר, אבל בגילוי כל הראש אסור אף פחות מד' אמות, אין כוונתו לפרש כן בלשון הגמ' דבגמ' שאינו לאיסור מצד חוקות העכו"ם שלא היה אז כן חוק העכו"ם אלא למדת חסידות מצד שהשכינה למעלה מראשו איירי אף בגילוי כל הראש כפשטות הלשון וגם דא"א לפרש כלל חלוקו מדין הגמ' כדבארתי, אלא כוונתו אולי על לשון הש"ע ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש דמוקים בגילוי רק מקצת משום דהאידנא אסור בגילוי כל הראש מדינא אף בפחות מד' אמות ואף

בישיבה. ומסתבר יותר שגם אין כוונתו לפרש כן בש"ע שאיירי רק בגילוי מקצת כדהקשתי שא"א לפרש היפוך לשון גילוי הראש, אלא דהש"ע ודאי איירי אף בגילוי כל הראש משום דהש"ע אינו אוסר מטעם חוק העכו"ם וכדמוכרח כן גם להט"ז שכתב על הש"ע בסק"ה דרוכב ויושב בעגלה הוא כמהלך משמע דבישיבה מתיר לא רק בביתו אלא אף תחת אויר הרקיע, והא לטעמיה דיש בזה איסור דחוק העכו"ם אסור אף בישיבה ואף בבית וכמפורש בט"ז /או"ח/ סי' ח', אלא צריך לומר דדין הש"ע שלא כתב שאסור לילך כמו שכתב לעיל מזה בדין קומה זקופה אלא כתב ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש שמשמע שהוא רק ממדת חסידות, וכדדייק כן גם בס' יד אפרים והוא רק במהלך ולא ביושב, ע"ז חידש הט"ז שרכוב ויושב בעגלה הוא כמהלך מהא דקדושין דף ל"ג ויש גם בו המדת חסידות שבש"ע אבל בס' ח' חידש שהאידינא איכא גם איסור מצד חוק עכו"ם שהוא אף בישיבה. ומה שלא אסר המחבר מטעם חוק העכו"ם הוא משום שדבר זה תלוי לפי המקומות שאם באותן מקומות אין העכו"ם נוהגין כן אין לאסור, והמחבר היה במקומות הערביים שאין נוהגין להסיר הכובע, וזהו גם כוונת הגרש"ק שהוא לדינא האידינא במקומותינו שהעכו"ם נוהגין להסיר הכובע ולא קאי על לשון הש"ע, ולשון דמה דאמרין הוא פירושו מה שגם אנחנו לדינא אומרין כן, ונסתלקו קושיותינו מעליו.

אבל עכ"פ תמוה לומר בלא ראייה חדוש כזה שאף בכיסוי מקצת יהיה אסור, וגם הא משמע מהאחרונים דלא כדבריו, מהא דבטעם שאין מועיל הנחת היד על הראש להזכיר השם להמחבר /או"ח/ בס' צ"א סעי' ד' וכן סובר הרמ"א /או"ח/ בס' ע"ד סעי' ב' דלא כמהרש"ל דמתיר, הוא רק מטעם דאין הגוף יכול לכסות עצמו, ומטעם זה אם אחר מניח ידו על ראשו מותר לברך וכן כשממשיך הבית יד של הבגד על היד של עצמו הוי כיסוי כדאיתא בב"ח הובא בבאה"ט /או"ח/ סי' צ"א סק"ד עיין שם, והא היד אינה מכסה אלא מקצת הראש ומותר אף לברך למהרש"ל ולהחולקים עליו הוא רק ביד של עצמו והט"ז מודה למהרש"ל בס' ח' גם לענין המדת חסידות לישיבה ולהלך ורק לברכה אסור, ומש"כ הט"ז /או"ח/ בס' ע"ד סק"ב לענין שלא ישב או ילך בגילוי הראש באקראי קצת די בכיסוי ביד אין כוונתו שיהיה בזה האיסור דמדת חסידות אם הוא שלא באקראי, דלא מצינו חלוק לענין זה אלא בין ד' אמות לפחות ולא בין אקראי לשלא באקראי, אלא נקט בדהוה שבאקראי קצת מצוי זה. ונמצא שהוא כמפורש שאף לענין ברכה מותר גם בכיסוי מקצת וכ"ש לענין הליכה ד' אמות, ולכן דעת הגרש"ק היא שלא ככל האחרונים והוי דעתו דעת יחיד.

אך אף לדעת הגרש"ק נראה לע"ד שהוא רק בכיסוי פחות מרוב הראש דיסבור דרובו ככולו גם לדין זה וכשהרוב מגולה הוא כמגולה כולו אבל כשהרוב מכוסה גם לדידיה ליכא שום זהירות. ובמחצה מצומצם כיון שהאיסור נאמר על ראש מגולה ומחצה אינו כרוב אין להחשיב זה מגולה ואין לאסור אף לדעתו. אבל אולי אף בזה חושש לאסור משום דא"א לצמצם וצריך שיהיה הרוב מכוסה ואף שגם באיסור דרבנן הא מקילין במחצה אף שא"א לצמצם כדמצינו בעירובין מ"מ אולי החמיר לחוש כיון שלענין ברכה והזכרת השם הוא לכבוד השם לא רצה להקל אף שהוא ספק איסור דרבנן, וממילא חש להחמיר גם בהליכה אף שהוא רק ממדת חסידות כדי שלא לחלוק ולכן אולי מצריך שיהיה הרוב מכוסה, ואיסור דחוק העכו"ם ודאי ליכא אף רק במיעוט מכוסה אם אך נחשב זה בעיני בני אדם לראש מכוסה.

ולכן למעשה הרוצה להחמיר ולחוש לדעת הגרש"ק צריך לכסות רוב ראשו שהוא ברוב הכובעים וביראמולקעס /ובכיפות/ הגדולים. אבל לדינא אין מחוייבין לחוש לדעתו כיון שהיא דעת יחיד ובפרט שהוא רק באיסור ממדת חסידות אף שעתה שכבר נהגו ישראל יש לדון בזה כעין איסור, משום שלא היה המנהג להחמיר יותר מהראוי לפי הגמ' והש"ע ולכן אם אך מכוסה באופן שנקרא שראשו מכוסה רשאים לילך ברחוב ואף לברך וכמו שעושין כן הרבה ואין להחשיבם ח"ו לקלים.

ומצד דין נדר שנהג שלשה פעמים אין לאסור דכיון דהוזכר בגמ' ובש"ע שכן ראוי לנהוג לכל אדם עושה בסתמא רק לפי הדין שנאמר בזה דהוא רק למדה טובה שראוי לכל ישראל לנהוג במדת חסידות זה ולא נחשב זה לקבלת נדר דרק דבר שהוזכר שינהגו כן ת"ח ויראי ה' אם התחיל אחד לנהוג כן בסתמא אמרינן שהוא בג' פעמים לקבלת נדר אבל לענין גילוי הראש שבש"ע נאמר זה לכל ישראל שינהגו כן אף שהוא רק מצד מדת חסידות אין להסתפק כלל בנדר אלא ע"ד הש"ע עושה שהוא רק למדת חסידות.

ובסתירת דברי המג"א /או"ח/ שבסי' צ"א כתב שאף לילך ד' אמות הוא רק ממדת חסידות ובסי' ב' /או"ח/ כתב ומדת חסידות אפילו פחות מד' אמות שמשמע שלילך ד' אמות הוא איסור שדחקו במחצית השקל וביד אפרים לתרץ דבריו, היה נראה לע"ד דלילך ד' אמות אף שעיקר הדין הוא ממדת חסידות אבל כבר נהגו כל ישראל להתנהג במדת חסידות זה אפילו אנשים פשוטים אבל מדת חסידים להיחידם המתנהגים בחסידות וכן לכל ת"ח יש להחמיר שלא לילך בגילוי הראש אפילו בפחות מד' אמות. ולדינא יש לאסור אפילו בישיבה מצד חוק העכו"ם כהט"ז, והמג"א משמע שפליג על הט"ז וצ"ע בטעמו, ואולי בישיבה אף המג"א יודה דאסור משום חוק העכו"ם שכן עושין כשיושבין לאכול או בחבורת אנשים בעלמא להסיר הכובע אבל בהלוך אין דרכם להסיר הכובע ולכן אין לאסור ההלוך משום חוקי העכו"ם, ואולי סובר דחוק העכו"ם נחשב רק בעת התפלה דרק אז הוא חוק שלהם להסיר הכובע אבל בישיבה אין מסירין מצד חוק העכו"ם אלא להקל בעלמא, והט"ז סובר שגם זה נחשב חוק כיון שנמשך להם רגילות זה מצד חוק העכו"ם שלהם שבלא כובע הוא יותר חשיבות, ולכן אף שלישיבה בעלמא אין להם חוק עכו"ם להסיר הכובע יש לזה דין חוק עכו"ם לאסור, ועדיין לא מבורר טעם המג"א לע"ד ויש לאסור כהט"ז. ידידו המברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ט עמוד א

כדאי הוא רבי שמעון לסמוך עליו בשעת הדחק.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף י

יש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור.

Rabbi Weiner

ספר חסידים סימן רחצ

הלל למה לא היה חפץ ב"ח דברים שגזרו והלא כלם סייג לתורה אלא אמר הלל אם נגזור ולא יוכלו לעמוד בו הרוב יאמרו מדהא ליתא אף שאר ד"ת אינם עיקר.

ביאור הלכה סימן תרנו סעיף א

אם קנה וכו' - עיין מ"ב במש"כ שאינו ר"ל שיש לפניו שני אתרוגים וכו' ואין סוף לדבר. ומ"מ באתרוג או לולב שיש בו חשש פסול [וה"ה בכל המצות כה"ג] שתלוי בפלוגתא דרבוותא אף שהלכה דכשר מכ"מ י"ל דבזה לכו"ע צריך לקיים הידור מצוה עד שליש לקנות אחר לצאת כל הדיעות [כ"מ מפמ"ג ועיין בבגדי ישע שהחמיר עוד ביותר מזה]:

ספר מסילת ישרים פרק כ

במשקל החסידות

מה שצריך לבאר עתה הוא משקל החסידות הזו, והוא ענין עקרי מאד מאד, ותדע באמת שזהו המלאכה הקשה שבחסידות כי דקותו רב ויש ליצר בדבר הזה כניסה גדולה, על כן נמצאת סכנתו עצומה כי הרבה דברים טובים יוכל היצר לרחק כאילו הם רעים, והרבה חטאים לקרב כאילו הם מצות גדולות, ובאמת שלא יוכל איש להצליח במשקל הזה אלא בג' דברים: א. שיהיה לבו ישר שבלבבות שלא תהיה פנייתו אלא לעשות הנחת רוח לפניו יתברך, ולא זולת זה כלל. ב. ושיהיה מעיין על מעשיו עיון גדול וישתדל לתקנם על פי התכלית הזו. ג. ואחר כל זאת יהיה משליך יהבו על ה', שאז יאמר בו (תהלים פ"ד) אשרי אדם עוז לו בך וגו' לא ימנע טוב להולכים בתמים.

אמנם אם אחד מן התנאים האלה יחסר לו לא יגיע אל השלימות, וקרוב הוא ליכשל וליפול דהיינו או אם הכונה לא תהיה מובחרת וזכה, או אם יתרשל מן העיון במה שיוכל לעיין, או אם אחר כל זה לא יתלה בטחונו בקונו, קשה לו שלא יפול. אך אם שלשתם ישמור כראוי, תמימות המחשבה, עיון, ובטחון, אז ילך בטח באמת ולא יאונה לו כל רע. הוא הדבר שאמרה חנה בנבואתה (שמואל א' ב'): "רגלי חסידיו ישמור", ודוד כמו כן אמר (תהלים ל"ז): "ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו".

והנה מה שצריך להבין הוא כי אין לדון דברי החסידות על מראהן הראשון, אלא צריך לעיין ולהתבונן עד היכן תולדות המעשה מגיעות, כי לפעמים המעשה בעצמו יראה טוב, ולפי שהתולדות רעות יתחייב להניחו, ולו יעשה אותו יהיה חוטא ולא חסיד. הנה מעשה גדליה בן אחיקם גלוי לעינינו שמפני רוב חסידותו שלא לדון את ישמעאל לכף חובה או שלא לקבל לשון הרע, אמר ליוחנן בן קרח שקר אתה דובר על ישמעאל (ירמיה מ'), ומה גרם? גרם שמת הוא ונפזרו ישראל וכבה גחלתם הנשארה, וכבר ייחס הכתוב הריגת אנשים אשר נהרגו אליו כאילו הרגם הוא, וכמאמרם ז"ל (נדה ס"א): על הפסוק את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליה. והבית השני גם הוא חרב

ע"י חסידות כזה אשר לא נשקל במשקל צדק - במעשה דבר קמצא, אמרו (גיטין נ"ו): סבור רבנן לקרוביה, א"ל רבי זכריה בן אבקולס יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח, סבור למקטליה א"ל רזב"א יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג, בין כך ובין כך הלך אותו הרשע והלשין את ישראל, בא הקיסר והחריב ירושלים, והוא מה שאמר ר"י על זה: ענותנותו של ר' זכריה החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו.

הרי לך שאין לדון בחסידות המעשה באשר הוא שם לבד, אך צריך לפנות כה וכה לכל הצדדין שיוכל שכל האדם לראות, עד שידון באמת איזה יכשר יותר העשיה או הפרישה. הנה התורה צותה (ויקרא י"ט): "הוכח תוכיח את עמיתך", וכמה פעמים יכנס אדם להוכיח חטאים במקום או בזמן שאין דבריו נשמעים וגורם להם להתפרץ יותר ברשעם ולחלל ה' להוסיף על חטאתם פשע, הנה בכיוצא בזה אינו מן החסידות אלא לשתוק. וכך אמרו ז"ל (יבמות ס"ה): כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר את שאינו נשמע. ראה פשוט הוא שראוי לכל אדם להיות מקדים ורץ לדבר מצוה ולהשתדל להיות מן העוסקים בה, אך הנה לפעמים יכול להולד מזה מריבה שיותר תתבזה המצוה, ויתחלל בה שם שמים ממה שיתכבד, בכיוצא בזה ודאי שחייב החסיד להניח את המצוה ולא לרדוף אחריה.

וכן אז"ל בענין הלויים ז"ל (במדבר רבה פ"ה): מפני שהיו יודעים שכל מי שטוען בארון שכרו מרובה, והיו מניחין את השלחן והמנורה והמזבחות וכלן רצים לארון ליטול שכר, ומתוך כך היה זה מריב, ואומר אני טוען כאן, וזה מריב ואומר אני טוען כאן, ומתוך כך היו נוהגין קלות ראש, והיתה השכינה פוגעת בהם וגו'.

הנה חייב האדם לשמור כל המצות בכל דקדוקיהם לפני מי שיהיה ולא יירא ולא יבוש, וכן הוא אומר (תהלים קי"ט): "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש", וכן שנינו הוי עז כנמר וגו', אמנם גם בזה צריך חילוק והבחנה כי כל זה נאמר על גופי המצות שחייבים אנחנו בהם חובה גמורה שבהם ישים פניו כחלמיש, אך יש איזה תוספות חסידות שאם יעשה אותם האדם לפני המון העם ישחקו עליו ויתלוצצו, ונמצאו חוטאים ונענשים על ידו, והוא היה יכול להניח מלעשות הדברים ההם, כי אינם חובה מוחלטת, הנה דבר כזה ודאי שיותר הגון הוא לחסיד שיניחהו משיעשהו, והוא מה שאמר (מיכה ו'): "והצנע לכת עם אלהיך". וכמה חסידים גדולים הניחו ממנהגי חסידותם בהיותם בין המון העם, משום דמחזי כיוהרא. כללו של דבר: כל מה שהוא עיקרי במצוה יעשהו לפני כל מלעיג, ומה שאינו עיקרי והוא גורם שחוק והיתול לא יעשהו.

נמצאת למד שהבא להתחסד חסידות אמיתי צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם, ולפי התנאים המתלויים להם לפי העת לפי החברה לפי הנושא ולפי המקום, ואם הפרישה תוליד יותר קידוש שם שמים ונחת רוח לפניו מן המעשה - יפרוש ולא יעשה. או אם מעשה אחד במראיתו הוא טוב, ובתולדותיו או בתנאיו הוא רע, ומעשה אחד רע במראיתו וטוב בתולדותיו - הכל הולך אחר החיתום והתולדה שהיא פרי המעשים באמת, ואין הדברים מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון, כי אי אפשר לבאר הפרטים שאין להם קץ, וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה.

ומעשה דר' טרפון יוכיח (ברכות י'): שהחמיר להטות כב"ש ואמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית

הלל, אף על פי שמחמיר היה, וזה שענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל היה ענין כבוד לישראל מפני המחלוקת הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף סוף נגמר שהלכה כבית הלל לעולם, הנה קיומה של תורה שגמר דין זה ישאר בכל תוקף לעד ולעולמי עולמים ולא יחלש בשום פנים שלא תעשה תורה חס ושלום כשני תורות, ועל כן לדעת המשנה הזאת יותר חסידות הוא להחזיק כבית הלל אפילו לקולא מלהחמיר כבית שמאי. וזה לנו לעינים לראות אי זה דרך ישכון אור באמת ובאמונה לעשות הישר בעיני ה'.

פתחי תשובה יורה דעה סימן קפח ס"ק ב

ועי' בתשובות חתם סופר יורה דעה סימן קמט שנסתפק באשת חבר שמצאה בעד הבדיקה כעין מראה אדמדם ושאלה לחכם וטיהר אי שרי לבעלה להחמיר ע"ע דלא גרע מבהמה שהורה בה חכם (לעיל ס"ס קט"ז) או דילמא לאו כל כמיניה להפקיע שעבודו לאשתו. והאריך בזה ומסיק דודאי רשאי להחמיר ע"ע כיון שכן דרכן של פרושים ואף דבשעת נשואין לא היה עדיין מתנהג בפרישות מ"מ אמרינן רגיל הוא זה שעתיד להיות פרוש וחסיד וזקני ת"ח כל זמן שמזקינין וכו' וכשם שאמרו אשרי לנשותיהן של אלדד ומידד שזכו לנבואה. הוא הדין כל מדרגות מעלות עבודת השם שמחה היא לאשתו ואף אם צווחת אמרינן השתא היא דאיתרעי ומעולם לא נשתעבד לה ע"ש ועיין מה שכתבתי בפ"ת לאה"ע סי' ע"ו ס"ה.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן יד

סימן קפ"ח סעיף א

ואין טהור אלא מראה לבן וכן מראה ירוק.

הביא בפתחי תשובה ס"ק ב' מחתם סופר (יו"ד סימן קמ"ט) במראה שחכם הורה להיתר שאיכא מעלה להחמיר, דלא גרע מבהמה שהורה חכם (חולין ל"ז ע"ב). ולכאורה לא דמי, דהא ברור שיחזקאל שלא אכל אינו מפני שחשש שהחכם שהורה לו טעה. שודאי היה ירמיהו הנביא או אחר גדול כעין זה, דהא ודאי שאל ממי שהיה רבו או ראוי להיות רבו, וח"ו לחשוב שהוא טועה אפילו בסברא. דהא גבי זקן ממרא אפילו הוא אומר מפי השמועה והן אומרים כך הוא בעינינו נהרג, כרבי אלעזר בסנהדרין דף פ"ח ע"א. חזינן דגם על הסברא דסנהדרין אין להסתפק. ואם כן פשוט שאין להסתפק גם על כל הוראת ראוי להוראה, וכל שכן על גדול העולם כירמיהו הנביא. וכן אף על סברת עצמו - אם סמך להורות לאחרים - אין להרהר אחריה.

וצריך לומר דהוא משום דרוב שאלות דבטרפות הוא עכ"פ איזה ריעותא, כהא דבועא וסירכא תלויה ומראות כשרות, אך מכל מקום הוכשר משום דאין זה ריעותא ברורה, דגם בלא נקב אירע כזה, וסמכינן על החזקה. או שהוא כעין מיעוט ורוב, דהרוב אינו מצד נקב שבריאה, שבזה שייך להחמיר לחוש גם להמיעוט. ונראה מזה מקור גדול לחידוש הראב"ד (הובא בב"י יו"ד סימן ל"ז ד"ה מצאתי כתוב בשם הראב"ד) בסירכא תלויה יוצאה מן הבועא שאוסר

מצד תרתי לריעותא דדחקו למצוא מקור לזה, דהוא ממה שיחזקאל לא אכל מבהמה שהתיר בה חכם - שהוא מצד שמיעוט איכא גם בחד ריעותא, שלכן כשניתוסף עוד ריעותא אפשר ב' הריעותות הם כבר כרוב לאסור, ולכל הפחות כמחצה על מחצה שיש לאסור. ונראה דשייך כיוצא בזה להחמיר בביטול ברוב במין במינו, שאף שנבטל, עכ"פ אכל איסור (והוי כמו תרתי לריעותא, חדא דרב ס"ל כרבי יהודה דמין במינו לא בטיל בחולין ק' ע"א וק"ח ע"א, ועוד שעצם ביטול איסור הוי ריעותא), דהרי חזינן שאסרו חכמים ביש לו מתירין, מטעם שכתב רש"י (ביצה ג' ע"ב ד"ה אפילו באלף) דעד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר. הרי היתר דביטול ברוב אינו טוב כהיתר ממש, שלכן שייך לבעל נפש להחמיר בתרתי לריעותא דמין במינו וביטול, כנ"ל. אבל במין באינו מינו שנבטל בששים אין מקום להחמיר. ועיין בס"ס קט"ז שהביא בפתחי תשובה ס"ק י' מאו"ה שראוי להחמיר גם בביטול ששים וזה תמוה, אלא כדהביא מס' סולת למנחה שאסור להחמיר בזה דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהחמירו אמוראי הוי כמו אפיקורסות. ואם כן בהורה חכם על מראה שאינה מראה דם - שאם היה קצת ספק היה אוסר בזמן הזה - איזה טעם יש להחמיר אם לא שסובר שהחכם טועה, שלא מסתבר שזה יהיה מעלה, וצ"ע.